

14. Шрамко С.С. Громадськість як суб'єкт запобігання злочинності: сучасне розуміння. Право і безпека. 2012. № 2(44).

15. Як українці переходять з газу на дрова та біовідходи. URL: <http://ecotown.com.ua/news/YAk-ukrayintsi-perekhodyat-z-hazu-na-drova-i-biovidkhody/>.

16. Экологические преступления: квалификация и методика расследования / Под ред. В.Е. Коноваловой, Г.А. Матусовского. Х.: ИМП «Рубикон», 1994. 228 с. С. 144.

ЖЕНУНТІЙ В. І.,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної
роботи
(Національна академія внутрішніх
справ)

ЗЕЛЕНЯК П. А.,

ад'юнкт кафедри кримінального права
та кримінології
(Національна академія внутрішніх
справ)

УДК 343.97:343.62

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА
СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ**

У статті досліджено становлення кримінально-правової охорони статевої недоторканості дітей в Україні. Здійснено порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на статево недоторканість дітей, у вітчизняному та зарубіжному законодавстві.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, діти, малолітні, неповнолітні, права та інтереси дітей, статева недоторканість, кримінально-правова охорона статевої недоторканості дітей.

В статье исследовано становление уголовно-правовой охраны половой неприкосновенности детей в Украине. Осуществлен сравнительный анализ уголовной ответственности за преступления, посягающие на половую неприкосновенность детей, в отечественном и зарубежном законодательстве.

Ключевые слова: уголовная ответственность, дети, малолетние, несовершеннолетние, права и интересы детей, уголовно-правовая охрана половой неприкосновенности детей.

The article investigates the development of the criminal legal protection of the sexual inviolability of children in Ukraine. A comparative analysis of criminal responsibility for crimes that infringe on the sexual inviolability of children in domestic and foreign legislation is carried out.

Key words: genesis of criminal responsibility, children, juveniles, minors, underage, rights and interest, criminal-legal protection of the sexual inviolability of children.

Вступ. Злочини, що посягають на статеву недоторканість дітей, є найбільш небезпечними посяганнями на особистість. Дослідження становлення кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на статеву недоторканість дітей в Україні, є важливим для виділення основоположних критеріїв диференціації відповідальності не тільки вікових характеристик потерпілих осіб, але й вчинення аналогічних дій повторно, групою осіб, або таких, що спричинили особливо тяжкі наслідки. Проведення порівняльного кримінально-правового аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства щодо кримінально-правової відповідальності за посягання на статеву недоторканість дітей можна сформулювати найбільш ефективні норми кримінального права.

Ці питання вивчались та описувались у працях Бандурки І.О., Барила Т.С., Беспаль О.Л., Ветрова М.І., Джужи О.М., Джужи А.О., Долгової А.І., Закалюка А.П., Ігошева К.С., Кальченко Т.Л., Кулакової Н.В., Костенка О.М., Костицького М.В., Лановенка І.П., Лопушанського Ф.А., Михайленка П.П., Міллера А.Й., Мінковського Г.М., Рагінова А.Р., Селецького А.І., Тарарухіна С.А., Третякової Т.А., Тузова А.П., Туркевич І.К. та інших учених.

Зміст і конструкція кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання на статеву недоторканість дітей в Україні з точки зору їх придатності забезпечити необхідну охорону статевої недоторканості дітей, викликають чимало зауважень.

Зважаючи на вищенаведене, на основі становлення та розвитку вітчизняного кримінального законодавства та аналізу зарубіжного законодавства є можливість удосконалення кримінальних норм, що передбачають відповідальність за злочини, які посягають на статеву недоторканість дітей в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити становлення кримінально-правової охорони статевої недоторканості дітей в Україні.

Результати дослідження. Удосконалення кримінального законодавства та кримінальної відповідальності за окремі види злочинів, що посягають на життя і здоров'я дітей, не можна розглядати у відриві від історії становлення та розвитку вищезгаданого законодавства та міжнародного досвіду. Це можна пояснити тим, що аналіз накопиченого міжнародного досвіду дає змогу краще використовувати все те, що було в кримінальному праві того часу та вдосконалити й розширити його сьогодні.

З набранням законної сили з 1 вересня 2001 р. Кримінального кодексу України (далі – КК України) в його нормах знайшли втілення новації, які полягали в позитивних змінах і доповненнях [9, с. 5–10] та які певною мірою відобразилися також у нормах Особливої частини щодо відповідальності за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість і нормальний психологічний розвиток підростаючого покоління, про що свідчать хоча б наведені далі кількісні показники. Розукрупнення розд. 3 Особливої частини КК України 1960 р. «Злочини проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи» обумовило розміщення статей, які в ньому містилися, в три самостійні розділи Особливої частини чинного КК України, зокрема розд. 4 «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», який характеризується цілою низкою позитивних змін [3, с. 124–128]. Кримінально-правовим положенням, які закладені в основу статей вказаного 4 розд. Особливої частини КК України, відразу ж після набрання ними законної сили була надана найбільш яскраво виражена, порівняно з кримінально-правовими нормами, закріпленими в інших розділах Особливої частини КК України, безпосередня цілеспрямованість на забезпечення належної охорони статевої недоторканості дітей кримінально-правовими засобами. Це було досягнуто завдяки збереженню тих п'яти статей¹, які містилися в 3 розд. Особливої частини КК 1960 р.

---

¹ Фактично розд. 3 Особливої частини КК 1960 р. містив шість статей, які передбачали кримінальну відповідальність за конкретне посягання на статеву недоторканість особи, зокрема й за гомосексуалізм, тобто насильницькі або з використанням безпорадного стану потерпілого, статеві зносини чоловіка з чоловіком (ст. 122 КК 1960 р.). Однак визнання, відповідно до чинного КК України, потерпілим від злочинів, які вчиняються в цій сфері суспільних відносин, осіб як чоловічої, так і жіночої статі спричинило перетворення відомого попередньому законодавцю згаданого самостійного складу злочину в один зі способів задоволення статевої пристрасті неприродним способом і кваліфікації таких діянь за ст. 153 КК України 2001 р.

та якими передбачалася кримінальна відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи, зокрема тих двох статей, які визначали підстави настання кримінальної відповідальності за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України 2001 р.), і розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України 2001 р.), тобто протиправні дії, які безпосередньо посягають на статеву недоторканість дітей і безпосереднім об'єктом яких є чинний уклад щодо суспільних відносин, пов'язаних із вихованням підростаючого покоління та спрямованих на нормальний психофізичний розвиток дітей, на формування їхніх поглядів у сфері сексуальної культури та поведінки відповідно до вимог цивілізованого суспільства [6, с. 365–367]. Далі в зазначених п'яти статтях 3 розд. Особливої частини КК України 1960 р. містилися дев'ять кримінально-правових норм, у п'яти з яких (тобто 55,55 % від загальної кількості, або більш ніж у кожній другій подібній нормі) факт посягання на статеву недоторканість особи, яка не досягла повноліття, визнавався ознакою злочину (конструктивною, кваліфікованою, особливо кваліфікованою), яка впливала на його кваліфікацію. На відміну від цього, у відповідних кримінальних нормах 4 розд. Особливої частини КК України 2001 р. цей показник відповідною мірою виріс і досяг 61,54% подібних норм від їх загальної кількості (вісім із тринадцяти кримінально-правових норм, що, загалом, передбачають кримінальну відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість особи, визнають ознакою злочину факт посягання на статеву недоторканість дітей).

Водночас вимушені визнати, що зміст і конструкція аналізованих кримінально-правових норм з точки зору їх придатності (здатності) забезпечити належну (необхідну) охорону статевої недоторканості дітей викликає чимало зауважень. Наприклад, конструкція ст. 152 «Згвалтування» та ст. 153 «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом» КК України на перший погляд не викликає заперечень (зауважень), оскільки містить самостійні норми, що передбачають відповідальність за їх вчинення як щодо неповнолітніх, так і малолітніх дітей.

Позитивним у конструкції ст. 152 КК України варто відзначити те, що згвалтування неповнолітнього чи неповнолітньої, а також згвалтування малолітнього чи малолітньої визнані особливо кваліфікованими видами аналізованого складу та з огляду на ступінь їхньої суспільної небезпеки віднесені до особливо тяжких злочинів². Одночасно, за ч. 3 ст. 152 КК України, крім вже зазначеного згвалтування неповнолітнього чи неповнолітньої, належить кваліфікувати й згвалтування, вчинене групою осіб, а за ч. 4 цієї статті, крім згвалтування малолітнього чи малолітньої – й згвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки. Беззаперечним є факт більш високого ступеня суспільної небезпеки згвалтування повнолітньої особи, вчинене групою осіб (ч. 3 ст. 152 КК України), порівняно зі ступенем суспільної небезпеки згвалтування повнолітньої особи, вчинене однією особою (ч. ст. 152 КК України). Але чи є послідовною, логічною та справедливою кваліфікація дій учасників групового згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього лише за ч. 3 ст. 152 КК України або згвалтування малолітнього чи малолітнього, що спричинило особливо тяжкі наслідки, лише за ч. 4 цієї ж статті? Вважаємо, що такі протиріччя породжені порушенням логіки конструкції статті, що полягає у виділенні як основоположних критеріїв диференціації кримінальної відповідальності не вікових характеристик потерпілих осіб, а вчинення аналогічних дій повторно, групою осіб, або таких, що спричинили особливо тяжкі наслідки.

Отже, більш послідовним, обґрунтованим і справедливим, на нашу думку, було б визнання згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього та малолітньої чи малолітнього відповідно кваліфікованими та особливо кваліфікованими видами аналізованого складу злочину, а вже потім встановлення більш суворої відповідальності за вчинення подібних насиль-

² Різниця між ними полягає в тому, що згвалтування неповнолітнього чи неповнолітньої підлягає кваліфікації за ч. 3 ст. 152 КК України (основне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років), а згвалтування малолітнього чи малолітньої належить кваліфікувати за ч. 4 цієї ж ст. 152 КК України (основне покарання – позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років).

ницьких дій повторно чи групою осіб або таких, що спричинили особливо тяжкі наслідки. Але недоліки в конструкції ст. 152 КК України цим не обмежуються. Ще у 2009 р. Д.П. Москаль висловив та обґрунтував пропозицію (розділену й нами) про доповнення ст. 152 КК України такою особливо кваліфікуючою ознакою, як зґвалтування неповнолітньої чи малолітнього, вчинене батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язок щодо виховання потерпілого або піклування про нього, або іншими близькими родичами [5, с. 6, 13]. Необхідність такого доповнення обумовлюється тим, що кваліфікованими видами таких складів злочинів, як статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України), і розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), визнано їх вчинення спеціальним суб'єктом, таким як батько, матір, вітчим, мачуха й особи, які до них прирівнюються, а за ступенем тяжкості такі протиправні діяння належать до тяжких злочинів. Не менше зауважень викликає і конструкція ст. 153 КК України «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом». За умови, що аналізований злочин, як і передбачене ст. 152 КК України зґвалтування, вчиняється із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, а також, що під час конструювання цих статей використані ті ж самі за загальною кількістю та індивідуальним змістом кваліфікуючі ознаки складу злочину, вчасно було очікувати збігу структурного поділу цих статей. Однак якщо ст. 152 КК України структурно складається із чотирьох частин, то в ст. 153 КК України містяться лише три складові частини. Подібні зміни в структурі ст. 153 КК України стали наслідком віднесення кваліфікуючих ознак складу цього злочину, не тільки передбачених як за ч. 2 ст. 152 КК України (вчинення однорідного або тотожного злочину), але й передбачених ч. 3 ст. 152 КК України, а саме таких особливо кваліфікуючих ознак, як вчинення злочину групою осіб або щодо неповнолітнього чи неповнолітньої. Інакше кажучи, відбулося штучне звуження ступеня впливу названих ознак складу злочину на кваліфікацію специфічного насильницького діяння (ознаки кваліфікованого складу діяння фактично є особливо кваліфікованими його різновидами), а відтак звуження ступеня його тяжкості (з рівня особливо тяжкого до рівня тяжкого).

Однаковою мірою в аналізованій ст. 153 КК України як основоположні критерії диференціації кримінальної відповідальності за насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом повинні наступати вікові особливості потерпілих, а доповненням повинні бути ознаки вчинення однорідного або тотожного злочину: групою осіб або діяння, яке спричинило тяжкі наслідки. Як ознаки складу аналізованого злочину, який впливає на його кваліфікацію, повинен бути передбачений і факт його вчинення спеціальним суб'єктом (батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою та прирівняним до них особами).

Щодо конструкції включеної в цей же 4 розд. Особливої частини КК України ст. 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», то вважаємо за необхідне реконструювати її, доповнивши ще таким кваліфікованим складом злочину, як примушування неповнолітньої особи до вступу в статевий зв'язок (підставою для такої пропозиції виступає необхідність забезпечення кримінально-правовими заходами реалізації особою свого права на працю з досягненням шістнадцятирічного віку). Нинішню ж другу частину цієї статті пропонується вважати третьою, тобто вчинення дій, передбачених частинами першою або другою цієї статті, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна тощо, визнати особливо кваліфікованим складом злочину.

Визначена раніше безпосередня цілеспрямованість правових норм, які містяться в ст. 155 «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості» і ст. 156 «Розбещення неповнолітніх» Особливої частини КК України, на забезпечення необхідного захисту статевої недоторканості дітей, для них також характерні недотримання правил законодавчої техніки, недоліки в правових конструкціях, невідповідність покарання, яке передбачене за вчинене діяння та інше. Почнемо із загальних, які притаманні обом статтям, недоліків. На відміну від ст. 152 КК України, яка структурно складається з чотирьох частин, і навіть ст. 153 КК України, що містить три частини, аналізовані ст. 155 і ст. 156 КК України передбачають криміналь-

ну відповідальність лише за прості та кваліфіковані склади відповідних злочинів. Причому кваліфікованими ознаками цих складів злочинів визнаються факти їх вчинення спеціальним суб'єктом, тобто батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладені обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього. Окрім того, за ч. 2 ст. 155 КК України підлягають також кваліфікації вчинення передбачених частиною першою статті діянь, які спричинили безпліддя або інші тяжкі наслідки. Інакше кажучи, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, вчинене батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою та прирівняними до них особами та яке спричинило безпліддя або інші тяжкі наслідки, самостійного значення для кваліфікації таких дій не мають, а, відповідно, не відображаються й на ступені тяжкості злочину (тобто тяжким злочином визнаються статеві зносини з особою, яка не досягла статевою зрілості, що вчинені вказаними спеціальними суб'єктами які та спричинили безпліддя або інші тяжкі наслідки, й відповідні діяння тих же спеціальних суб'єктів або за умови, що вони не спричинили безпліддя або інші тяжкі наслідки). Усунення зазначеного недоліку можливе шляхом визнання факту вчинення статевих зносин з особою, яка не досягла статевою зрілості, що спричинили безплідність чи інші тяжкі наслідки, спеціальним суб'єктом, тобто батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою тощо, особливо кваліфікуючою ознакою аналізованого складу злочину та передбаченням відповідальності за вчинення таких дій за самостійною частиною ст. 155 КК України.

Під ознаки злочину, який кваліфікується за ч. 2 ст. 156 КК України, підпадають і розпусні дії, які вчинені спеціальними суб'єктами щодо малолітніх осіб. Тож розпусні дії спеціального суб'єкта, вчинені щодо малолітньої особи, знову ж таки не мають самостійного правового значення ні для кваліфікації (як такі розпусні дії загального суб'єкта щодо малолітньої особи підлягають кваліфікації лише за ч. 2 ст. 156 КК України), ні за оцінки ступеня їхньої тяжкості (і в першому, і в другому випадку подібні розпусні дії визнаються лише тяжким злочином). Ба більше, визнання вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи спеціальним суб'єктом як кваліфікуючої ознаки аналізованого злочину, яка фактично на кваліфікацію цих дій не впливає, одночасно унеможливує їх визнання обставиною, яка обтяжує покарання за цей злочин. Тому вважаємо, що вчинення спеціальним суб'єктом розпусних дій щодо дітей, які не досягли чотирнадцятирічного віку, необхідно визнавати особливо кваліфікованим видом аналізованого складу злочину, виділивши його в самостійну частину цієї ст. 156 КК України.

Специфічним недоліком цих статей треба назвати й відсутність в їхніх конструкціях такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення подібних протиправних дій повторно або особою, яка раніше вчиняла тотожні злочини (визнавши загальними такі склади злочинів, як згвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, а відмінним – для ст. 155 КК України – розбещення дітей і для ст. 156 КК України – статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості).

Не досить вдалими, на нашу думку, варто визнати використання в назві ст. 15 КК України, а також у диспозиції її першої частини категорії «особа, яка не досягла статевої зрілості», оскільки встановлення факту досягнення чи недосягнення особою статевою зрілості, по-перше, здебільшого носить оціночний характер, а, по-друге, досить часто породжує корупційні зв'язки (вияви). За таких умов більш доречним здається використання категорії «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку». Треба визнати, що подібні пропозиції уже тривалий час висуваються в юридичній літературі. Щоб примирити прибічників і противників цієї точки зору, висловлюються й не зовсім обгрунтовані пропозиції. Наприклад, про надання цим категоріям «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку» та «особа, яка не досягла статевої зрілості» самостійного кримінально-правового значення, передбачивши настання кримінальної відповідальності за ст. 155 КК України за статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, або статевої зрілості [1, с. 21]. У плані конкретизації віку як ознаки потерпілої особи від аналізованого протиправного діяння також пропонується запозичення сімейно-правової категорії «особа, яка не досягла шлюбного віку» [17, с. 17].

Водночас для підтримки нашої пропозиції необхідним би було привести й такі аргументи. Насамперед, на наш погляд, заслуговує уваги викладена в циркулярі № 33 від 21 липня 1924 р. позиція Пленуму Верховного Суду УРСР стосовно тлумачення ст. 166 (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості) і ст. 167 (статеві зносини з особами, які не досягли статевої зрілості, пов'язані з розбещенням або задоволенням статевої пристрасті неприродним способом) КК УРСР 1922 р. При цьому Пленум Верховного Суду УРСР визнав за необхідне дати таке пояснення: а) у стадіях провадження дізнання, попереднього та судового слідства встановлення ознак настання статевої зрілості в потерпілих, які не досягли 14-річного віку, не повинно проводитися, зважаючи на те, що сам закон (ст. 18 КК УРСР 1922 р.) відносить осіб, які не досягли 14-річного віку, до категорії малолітніх, тобто таких осіб, які не можуть вважатися досить розвинутими у статево-розумовому та психологічному відношеннях; б) щодо категорії неповнолітніх, потерпілих у віці 14–16 років, фізіологічні ознаки настання статевої зрілості (здатність до дітонародження без шкоди для здоров'я), а також усвідомлення значення статевого акту повинні бути кожного разу встановлені відповідною експертизою в порядку, встановленому розд. XIII КПК України, і залежно від висновку експертизи, і вирішується надалі питання про ставлення або не ставлення у вину ст. 167 та ст. 167 КК України; в) щодо неповнолітніх у віці від 16–18 років відповідна експертиза може бути проведена лише в разі виникнення сумнівів щодо питання настання статевої зрілості [8, с. 656–657].

Не втратили своєї переконливості на користь використання такої нормативної ознаки і в конструкції досліджуваної норми аргументи Б.В. Даніельбека, який висловлював їх ще в 1970 р. Обґрунтовуючи необхідність введення єдиного критерію потерпілої особи шляхом встановлення вікової ознаки, вчений наполягав на тому, щоб таким критерієм була визнана саме вікова ознака як найбільш категорична та зрозуміла, ніж ознака досягнення статевої зрілості [2, с. 7].

На початку тих же 70-х років ХХ ст. Г.Б. Єлемісов, заперечуючи проти пропозиції О.М. Ігнатова про виключення неповноліття потерпілої з числа обтяжуючих обставин, які давали підстави до застосування РСФСР, та заміну його терміном «недосягнення потерпілої статевої зрілості», підкреслював, що використання законодавцем вікового критерію є доцільним, оскільки надає ознакам складу злочину формального визначення. Не менш важливим автор визнав і те, що суб'єкту злочину набагато складніше усвідомлювати ступінь статевої зрілості особи, ніж точно визначити вік потерпілої особи [4, с. 12–13].

Треба брати до уваги й такий переконливий фактор, як те, що кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла 16-річного віку, передбачена кримінальним законодавством багатьох зарубіжних країн, зокрема ст. 168 КК Республіки Білорусь [11, с. 132], ст. 174 КК Республіки Молдова [13, с. 54], ст. 134 КК Російської Федерації [15, с. 122], ст. 128 КК Республіки Узбекистан [14, с. 165].

Параграфом 206 КК Австрії передбачена кримінальна відповідальність за тяжкі сексуальні діяння щодо малолітніх [10, с. 92], а ст. 151 КК Республіки Болгарія – за вступ у статеві зносини з особою, яка не досягла 14-річного віку, якщо вчинене [9, с. 5–10] діяння не містить ознак складу злочину, передбаченого ст. 152 (зґвалтування), а також за вступ у статеві зносини з особою, яка досягла 14-річного віку, але не усвідомлюючи характеру або значення вчиненого діяння [12, с. 117–118].

Визнання вказаної вікової ознаки як критерію потерпілого від протиправного посягання, передбаченого ст. 155 КК, дасть змогу також досягти консенсусу між конкретними нормативними визначеннями, які знайшли відображення як у статтях Загальної та Особливої частини КК, так і інших галузей національного законодавства. Так, встановлюючи в ч. 1 ст. 22 КК загальний вік настання кримінальної відповідальності із шістнадцяти років, законодавець, відповідно, розвіює сумніви стосовно досягнення підлітком у цьому віці здатності й можливості усвідомлювати соціальну сутність своєї поведінки, оцінювати не тільки фактичну сторону своїх вчинків, але їхнє соціально-правове значення (інтелектуальний аспект) та приймати соціально значимі рішення (вольовий аспект) та унеможливує пред'яв-

лення до неповнолітніх, що досягли певного віку, вимоги узгоджувати свою поведінку зі встановленими в суспільстві правилами [6, с. 56–57; 7, с. 41]. Встановлення такої вікової ознаки дасть змогу досягти уніфікації вікової характеристики потерпілого в аналізованому складі злочину та складі злочину, передбаченому ч. 1 ст. 156 КК (вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла 16-річного віку), і в такий спосіб уникнути розбіжностей, які існують у нашому законодавстві з цього питання, із нормативною регламентацією, яка існує у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. Наприклад, кримінальна відповідальність за ст. 168 (статеві зносини з особою, яка не досягла відповідного віку) і ст. 169 (розпусні дії щодо дітей) КК Республіки Білорусь передбачена за вчинення відповідних протиправних дій щодо особи, яка не досягла 16-річного віку [11, с. 132].

Аналогічні вікові межі («особа, яка завідомо не досягла 16 років»), встановлені й для потерпілих від статевих зносин (ст. 174) і розпусних дій (ст. 175) КК Республіки Молдова [13, с. 54]. Такі зміни дадуть можливість досягти узгодженості з положеннями, які закріплені у ст. 35 Цивільного кодексу України та відповідно до яких досягнення особою 16-річного віку є одним із критеріїв для надання їй у передбачених законом випадках повної цивільної дієздатності [16, с. 11].

Однаковою мірою не позбавлена недоліку назва ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх», яка не відповідає основним нормативним положенням, що закріплені в складових її частинах. Справа полягає в тому, що назва самої статті в її нинішній редакції орієнтована на визначення підстав кримінальної відповідальності за вчинення аналізованих дій лише щодо неповнолітніх, тобто осіб у віці від 14 до 18 років, тоді як частиною першої цієї статті передбачена відповідальність за вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла 16-річного віку (тобто за винятком неповнолітнього, якому вже виповнилося шістнадцять років, але включаючи й малолітню дитину, що не досягла чотирнадцяти років), а частиною другою – за вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи, тобто дитини, яка не досягла чотирнадцяти років. Вихід із цієї ситуації передбачається в заміні назви ст. 156 КК України на «Розбещення дітей, які не досягли 16-річного віку» (з огляду на те, що термін «діти» як узагальнене поняття охоплює одночасно дві самостійні групи осіб, які не досягли повноліття, – неповнолітніх (згідно з ч. 1 ст. 156 КК потерпілим є особа, яка не досягла 16-річного віку) і малолітніх (ч. 2 ст. 156 КК передбачена кримінальна відповідальність за розбещення малолітньої особи) та викладенні диспозиції частини першої в такій редакції: «Вчинення розпусних дій щодо неповнолітньої особи, яка не досягла 16-річного віку».

Список використаних джерел:

1. Бандурка І.О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08). Харків, 2016. 33 с.
2. Даниэльбек Б.В. Уголовно-правовая и криминологическая борьба с половыми преступлениями: автореф. дисс. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.715. М., 1970. 30 с.
3. Дорош Л.В. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості. Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: мат.-ли. наук.-практ. конф. (Харків, 22–23 квітня 2004 р.) / Ред. кол. В.В. Сташис (голов. ред.) та ін. К. Х.: «Юрінком Інтер», 2004. С. 124–128.
4. Елемисов Г.Б. Уголовно-правовое и криминологическое исследование изнасилования: (По материалам Каз. ССР): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. М., 1973. 20 с.
5. Москаль Д.П. Кримінально-правова характеристика згвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2016. 33 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-е вид., перероб. та доп. / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. К.: Дакор, 2008. 1427 с.

7. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С.С. Яценка. К.: А.С.К., 2002. 936 с.

8. По вопросу истолкования ст. 166 и ст. УК. Циркуляр № 33 Верховного Суда УССР 21 июля 1924 года. Борьба с преступностью в Украинской ССР. Т. 1. 1917–1925 гг. Автор очерка и составитель сборника документов проф. П.П. Михайленко. К., 1966. 831 с.

9. Сташис В.В. Загальна характеристика нового Кримінального кодексу України. Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: мат-ли. Міжнар. науково-практичної конференції (Харків, 25–26 жовтня 2001 р.) / Ред. кол. В.В. Сташис (голов. ред.) та ін. К., Х.: «Юрінком Інтер», 2002. С. 5–10.

10. Уголовный кодекс Австрии (по состоянию на 1 августа 2000 г.) / Пер. с нем. М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. 144 с.

11. Уголовный кодекс Республики Беларусь / **Вступ.** ст. А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой. 2-е изд. испр. и доп. Минск, Тесей 2001. 312 с.

12. Уголовный кодекс Республики Болгария / Науч. ред. канд. юрид. наук., проф. А.И. Лукашова. Пер. с болгарского Д.В. Миклушева, А.И. Лукашова; вступ. статья Й.И. Айдарова. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 298 с.

13. Уголовный кодекс Республики Молдова (с последними изменениями и дополнениями по состоянию на 14.04.2009). Кишинев, 2009. 143 с.

14. Уголовный кодекс Республики Узбекистан: научно-практический комментарий (Под ред. А.С. Якубова). Ташкент, Академия МВД Республики Узбекистан, 1996. 338 с.

15. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ (ред. от 2 июля 2017 г.) (с изм. и доп., вступ. в силу с 26 августа 2017 г.). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/.

16. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. На 1 грудня 2010 р. (Відповідає офіційному тексту). К.: Алерта; ЦУЛ, 2010. 260 с.

17. Чмут С.В. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08). Запоріжжя, 2010. 20 с.

